

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ДОТРИМАННЯ ВИМОГ ДОЗВІЛЬНОЇ СИСТЕМИ ГРОМАДЯНАМИ У СФЕРІ ОБІГУ ЗБРОЇ

ЛЕГЕЗА Євген Олександрович - доктор юридичних наук, професор, професор кафедри публічного та приватного права Університету митної справи та фінансів

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9134-8499>

DOI 10.32782/EP.2023.1.10

У цій статті розкриті особливості перевірки підрозділами національної поліції дотримання вимог дозвільної системи громадянами, а саме власників зброї тощо. Громадяни України для здійснення необхідної оборони мають право на придбання вогнепальної зброї, пневматичної зброї і холодної зброї, газових пістолетів і револьверів та патронів до них, заряджених речовинами слезоточивої та дратівної дії, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії та патронів до них, основних частин зброї, бойових припасів до зброї.

Доведено, що основними завданнями органів поліції у сфері дозвільної системи є запобігання порушенням порядку виготовлення, придбання, зберігання, обліку, охорони, перевезення та використання. Поліція у сфері дозвільної системи здійснює контроль за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, здійснює у визначеному законом порядку приймання, зберігання та знищення вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, боєприпасів,

набоїв, вибухових речовин та пристроїв, наркотичних засобів або психотропних речовин.

Отже, поліція відповідно до порядку, визначеного Міністерством внутрішніх справ України, вилучає зброю, спеціальні засоби, боєприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, у разі виявлення порушення правил поведінки з ними та правил їх використання, що загрожують громадській безпеці, до усунення таких порушень.

Ключові слова: поліція, дозвільна система, вогнепальна зброя, поліцейські заходи.

Конституція України визначає право кожного громадянина на захист свого життя та здоров'я, життя чи здоров'я інших осіб від протиправних посягань. Кримінальне законодавство визначає такі дії, як необхідну оборону. Необхідною обороною визнаються дії, вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається, або іншої особи, а також суспільних інтересів та інтересів держави від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої в такій обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони [1].

Кожна особа має право на необхідну оборону незалежно від можливості уникнути суспільно небезпечного посягання або звернутися за допомогою до інших осіб чи органів влади. Перевищенням меж необхідної оборони визнається умисне заподіяння тому, хто посягає, тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці захисту. Не є перевищенням меж необхідної оборони і не має наслідком кримінальну відповідальність застосування зброї або будь-яких інших засобів чи предметів для захисту від нападу озброєної особи або нападу групи осіб, а також для відвернення протиправного насильницького вторгнення у житло. Громадяни України для здійснення необхідної оборони мають право на придбання вогнепальної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 мм та швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду (далі - пневматична зброя) і холодної зброї (арбалети, луки із зусиллям натягу тятиви більше ніж 20 кг, мисливські ножі тощо (далі - холодна зброя)), газових пістолетів і револьверів та патронів до них, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії (далі - газова зброя), пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії (далі - пристрої), та патронів до них, основних частин зброї, бойових припасів до зброї. При цьому громадяни зобов'язані суворо дотримуватися правил дозвільної системи [2].

Національна поліція України (поліція) - це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [8; 11].

Основними завданнями органів поліції у сфері дозвільної системи є запобігання порушенням порядку виготовлення, придбання, зберігання, обліку, охорони, перевезення та використання. Поліція у сфері дозвільної системи здійснює контроль за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спе-

ціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, здійснює у визначеному законом порядку приймання, зберігання та знищення вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, боєприпасів, набоїв, вибухових речовин та пристроїв, наркотичних засобів або психотропних речовин [4; 11].

Для виконання поліцейських повноважень (функцій) поліція має право на застосування поліцейських заходів. Поліцейський захід - це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень. Поліцейський захід застосовується виключно для виконання повноважень поліції. Обраний поліцейський захід має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним [7; 11].

Дозвільна система, що здійснюється органами поліції, поширюється на бойову нарізну військових зразків зброю або виготовлену за спеціальним замовленням, охолощену, нейтралізовану, несучасну, спортивну, мисливську вогнепальну зброю, бойові припаси до зброї, основні частини зброї, пневматичну, газову, холодну зброю, пристрої та патрони до них, що належать підприємствам, установам, організаціям, суб'єктам господарювання та громадянам [9; 11].

Вогнепальна зброя - зброя, яка призначена для ураження цілей снарядами, що одержують спрямований рух у стволі (за допомогою сили тиску газів, які утворюються в результаті згоряння металевого заряду) та мають достатню кінетичну енергію для ураження цілі, що знаходиться на визначеній відстані [10; 11].

Бойова вогнепальна зброя - вогнепальна зброя, призначена для ураження людини та (або) техніки. До бойової зброї не належить старовинна зброя та її моделі, які виготовлені до 1899 року включно [10; 11].

До несучасної зброї належить вогнепальна і холодна зброя, яка знята з озброєння армії та виробництва і для якої серійно не випускаються боєприпаси; знята з озброєння зброя і яка існує в одиничних екземплярах; виготовлена спеціально для виставок (експонування) в одиничних екземплярах [5; 11].

Охолощена зброя - пристрої, виготовлені шляхом спеціального пристосування конструкції стрілецької вогнепальної зброї до стрільби лише холостими патронами, з яких неможливо зробити постріл снарядом, що має достатню вражаючу здатність. Призначена для використання на кінозйомках, для проведення театралізованих, костюмованих та інших культурних заходів. Охолощена зброя на заводах-виготовлювачах чи в майстернях з ремонту зброї має бути приведена у стан, придатний для стрільби тільки холостими патронами, що підтверджується відповідним висновком [7; 11].

Нейтралізована зброя - стрілецька зброя будь-якої моделі, яка з дотриманням вимог відповідних стандартів або технічних умов спеціально приведена на заводах-виробниках чи у спеціалізованих майстернях з ремонту зброї в непридатний для стрільби стан. Кожна одиниця нейтралізованої зброї мусить мати відповідний висновок про незворотне приведення її в непридатний для проведення пострілів стан та віднесення її до певного виду нейтралізованої зброї. На кожному одиному нейтралізованої зброї наносять серійний номер та аббревіатуру виду нейтралізованої зброї [11].

Нейтралізована зброя залежно від її призначення класифікується як:

— учбова зброя - зброя, яка спеціально приведена в непридатний для стрільби стан, призначена для навчання правил поводження зі зброєю (розбирання та складання, заряджання та розряджання, виконання стройових прийомів зі зброєю) (аббревіатура виду - УЧ);

— учбово-розрізна зброя - зброя, яка спеціально приведена в непридатний для стрільби стан, основні деталі якої мають спеціально виконані вирізи, призначені

для забезпечення наочності під час вивчення порядку взаємодії деталей і вузлів (аббревіатура виду - УЧР);

— музейна зброя - зброя, яка спеціально приведена в непридатний для стрільби стан та призначена тільки для експонування в музеях (аббревіатура виду - МУЗ);

— макети зброї масогабаритні - конструктивно подібні до вогнепальної зброї виробу, призначені для колекціонування та експонування фізичними і юридичними особами, які спеціально виготовлені з вогнепальної стрілецької зброї шляхом внесення до конструкції її основних частин та механізмів змін, що виключають здійснення пострілу (аббревіатура виду - ММГ) [7; 11].

Спортивна зброя - вогнепальна, пневматична або холодна зброя, призначена для ураження цілей під час спортивних тренувань і змагань, що відповідає правилам спортивних змагань з видів спорту, визнаних в Україні, що затверджуються центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту, з урахуванням пропозицій відповідних всеукраїнських спортивних федерацій та правил спортивних змагань відповідної міжнародної спортивної федерації [6; 11].

Мисливська вогнепальна зброя - вогнепальна зброя, призначена для ураження тварин і птахів під час полювання. До мисливської вогнепальної зброї належать: мисливські гвинтівки, карабіни та штуцери, гладкоствольні рушниці, гладкоствольні рушниці зі свердловиною «парадокс» з нарізами 100-140 мм на початку або наприкінці ствола, мисливські рушниці зі свердловиною «сюпра», комбіновані рушниці, що мають поряд з гладкими і нарізні стволи [5; 11].

Мисливська зброя має відповідати таким вимогам: для стрільби зі зброї використовуються мисливські патрони відповідного калібру; загальна довжина з розкладеним та зафіксованим прикладом має становити не менше 800 мм; ємність магазину (барабана) (з установленим обмежувачем за наявності) нарізної зброї не

має перевищувати 10 патронів, а гладкоствольної - 4 патронів; мати запобіжник [7; 11].

Газова зброя - газові пістолети і револьвери та патрони до них калібру 6, 8 і 9 міліметрів, заряджені речовинами сльозоточивої та дратівної дії.

Для зарядження вказаних спеціальних засобів самооборони допускаються рецептури на основі речовин сльозоточивої та дратівної дії, які пройшли токсично-гігієнічні випробування і допущені до використання Кабінетом Міністрів України [7; 11].

Боєприпаси - спеціально виготовлені вироби одноразового використання, які призначені забезпечити ураження цілей в умовах збройної боротьби, самооборони, полювання, спорту. До бойових припасів належать патрони до нарізної вогнепальної зброї різних калібрів, а також заряджені патрони до гладкоствольних мисливських рушниць, мисливський порох і капсуль [10; 11].

До пневматичної зброї належать пістолети, револьвери, гвинтівки калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду, у яких снаряд (куля) приводиться в рух за рахунок стиснених газів.

Холодна зброя - предмети та пристрої, конструктивно призначені та за своїми властивостями придатні для неодноразового заповнення шляхом безпосередньої дії тяжких (небезпечних для життя в момент спричинення) і смертельних тілесних ушкоджень, дія яких ґрунтується на використанні м'язової сили людини [9; 11].

До пристроїв належать такі пістолети і револьвери вітчизняного виробництва, які конструктивно призначені тільки для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії і технічно не придатні для стрільби бойовими патронами. При цьому їхня конструкція має забезпечувати неможливість взаємозаміни основних частин бойової і спортивної вогнепальної зброї, унеможлиблює здійснення пострілів в автоматичному режимі чергами. Патрони до пристроїв - па-

трони, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, призначені для відстрілу їх тільки пристроями вітчизняного виробництва і допущені в установленому порядку до використання [2; 11].

До основних частин зброї належать будь-які елементи або запасні деталі, спеціально призначені для вогнепальної зброї та необхідні для її функціонування, а саме: ствол, корпус або стовбурна коробка, затвор або барабан, вісь затвору або казенник [3; 11].

Поліція може оглядати зброю, спеціальні засоби, боєприпаси, що знаходяться у фізичних осіб, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання та використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, з метою перевірки дотримання правил поведінки з ними та правил їх використання. Проведення перевірки правил дозвільної системи (огляд зброї та боєприпасів) поліцейськими може бути проведено: а) під час проведення поверхневої перевірки особи чи транспортного засобу для здійснення контролю у разі допуску громадян на територію або об'єкт зі спеціальним режимом; б) під час поверхневої перевірки особи чи транспортного засобу на місці скоєння кримінального чи адміністративного правопорушення; в) під час прийому черговою службою добровільно зданої зброї; г) під час проведення обшуку; д) під час здійснення заходів щодо попередження порушень правил полювання; ж) під час патрулювання; к) під час несення служби на блокпостах у зоні проведення Операції об'єднаних сил [7; 11].

Окремо необхідно відзначити деякі особливості огляду зареєстрованої вогнепальної зброї.

Кожна одиниця зброї мусить мати відповідне маркування, нанесене безпосередньо на зброю [7; 11]. Якість маркування має бути достатньою для зручного прочитання всієї інформації [7; 11]. Маркування нарізної та гладкоствольної зброї має містити:

- знак для товарів та послуг підприємства-виробника;
- назву моделі зброї;
- заводський номер зброї;
- калібр патрона, що використовується (на кожному стволі);
- національний знак відповідності за наявності сертифіката відповідності (для зброї, виробленої в Україні);
- напис «Вироблено в Україні» (для зброї, виробленої в Україні);
- рік випробування, за наявності випробувального клейма [7; 11].

Маркування на гладкоствольній зброї додатково має містити довжину патронника. Заводський номер на зброю, виготовлену зі зброї військового призначення або з використанням її основних частин, або розроблену на її базі (якщо при цьому залишається можливість використання її основних частин для заміни аналогічних частин бойової зброї), наносять виключно ударним способом або методом холодного тиснення глибиною не менше ніж 0,2 мм [9]. Заводський номер наносять на такі основні частини зброї: ствольну коробку або рамку. Додатково заводський номер наносять на ствол, затвор, затворну раму, барабан, кожух затвору та інші частини, якщо це передбачено виробником [4; 11].

Для зброї, виготовленої зі зброї військового призначення та багатоцільової зброї у мисливському або спортивному виконанні, заводський номер додатково має бути нанесено на ствол, затвор, затворну раму, барабан, кожух затвору та магазин (чотири останні цифри номера) [7; 11].

Загальні технічні вимоги. Мисливська зброя має відповідати таким вимогам: для стрільби зі зброї використовуватимуть мисливські патрони відповідного калібру; мати загальну довжину з розкладеним та зафіксованим прикладом не менше 800 мм; ємність магазину (барабану) нарізної зброї не перевищує 10 патронів, а гладкоствольної (зі встановленим обмежувачем - за його наявності) - 4 патронів; мати запобіжник; довжина ствола нарізної зброї - більше 200 мм, гладкоствольної - не менше 450 мм [9; 11].

Зброя має забезпечувати: безвідмовне функціонування затвору та замикального механізму; безвідмовну роботу замикального та викидального механізмів самозарядної зброї; безвідмовне вмикання запобіжника; безвідмовну роботу механізму барабана револьвера; неможливість пострілу від інерційного наколу (для самозарядної зброї); неможливість випадкового пострілу через зрив курків із шептал під час перезарядження, зачинення каналу ствола, зведення шнелера та постановки на запобіжник; неможливість заклинювання деталей ударно-спускового механізму та затвора, коли запобіжник включений; неможливість проведення більше одного пострілу у разі одноразового натискання на спусковий гачок; неможливість стрільби зі складеним або неповністю зафіксованим у розкладеному вигляді прикладом (у т.ч. і з використанням допоміжних пристосувань) без внесення незворотних змін у конструкцію зброї [7; 11].

Для довгоствольної нарізної мисливської та спортивної зброї допускається можливість стрільби зі складеним або неповністю зафіксованим у розкладеному вигляді прикладом, якщо при цьому загальна довжина такої зброї зі складеним прикладом та зі знятими від'ємними дульними насадками (подовжувачі, дульні гальма, полум'ягасники, зменшувачі звуку пострілу) перевищує 800 мм [7]. Конструкція зброї має забезпечувати неможливість пострілу з вільним падінням зброї на дерев'яну поверхню з висоти, значення якої наведено в нормативній документації на зброю. Розміри патронників та каналів стволів нарізної та гладкоствольної зброї під патрон відповідного калібру мають знаходитись у межах допусків, указаних у нормативній документації на зброю [6; 11]. Конструкція зброї, яка виготовлена шляхом перероблення зі зброї військового призначення, додатково має забезпечувати:

- відсутність можливості заміни ствола, ствольної коробки та магазину мисливської (спортивної) зброї аналогічними деталями зброї військового призначення

без внесення видимих неозброєним оком незворотних змін у її конструкцію;

— відсутність можливості використання ствола, ствольної коробки та магазину мисливської (спортивної) зброї для комплектування бойової зброї без внесення видимих неозброєним оком незворотних змін у конструкцію цих частин;

— відсутність можливості автоматичної стрільби;

— відсутність можливості відновлення автоматичної стрільби за допомогою універсального інструменту загального вжитку (молоток, плоскогубці, викрутки та виколотки, пінцет, ручний дріль тощо);

— відсутність кріплення для штик-ножа (штика);

— обмеження дальності стрільби на відкритих прицільних механізмах до 300 м [4; 11].

Конструкція магазину мусить мати невід'ємний обмежувач кількості патронів, а саме: для нарізної зброї (окрім спортивної) - до 10 патронів; для гладкоствольної зброї - до 4 патронів. Зброя, яка виготовлена шляхом перероблення зі зброї військового призначення, має залишати на стріляних із неї кулях та гільзах сліди, придатні для визначення її моделі та виробника (криміналістичні мітки). Сліди, котрі залишаються на кулях та гільзах під час пострілу з мисливської (спортивної) зброї, мають відрізнятися від слідів аналогічної зброї військового призначення, з якої вони виготовлені [5; 11].

Отже, поліція відповідно до порядку, визначеного Міністерством внутрішніх справ України, вилучає зброю, спеціальні засоби, боєприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, у разі виявлення порушення правил поводження з ними та правил їх використання, що загрожують громадській безпеці, до усунення таких порушень.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/>.

2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

4. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.

5. Про затвердження Змін та доповнень до стандарту МВС України ГСТУ 78-41-002-97: Наказ Міністерства внутрішніх справ України № 611 від 21.08.1998 року. URL: <http://mvs.gov.ua/upload/file/nakaz3.pdf>.

6. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів: Наказ Міністерства внутрішніх справ України № 611 від 21.08.1998 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98>.

7. Про затвердження Положення про дозвільну систему: Постанова Кабінету Міністрів України № 576 від 12.10.1992 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-92-%D0%BF>.

8. Про Національну поліцію: Закон України від 05.07.2015 року. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19.

9. Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії: Постанова Кабінету Міністрів України № 706 від 07.09.1993 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/706-93-%D0%BF>.

10. Про право власності на окремі види майна Постанова Верховної Ради України

17 червня 1992 року № 2471-ХІІ: *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1992, № 35, ст. 517 зі змінами.

11. Ташматов В. А., Прядко В. М. Деякі особливості здійснення перевірки дотримання вимог дозвільної системи громадянами як один із видів превентивних поліцейських заходів. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 3, 2019. С. 36-40.

SUMMARY

This article reveals the specifics of checking by the national police units of compliance with the requirements of the permit system by citizens, namely the owners of weapons, etc. Citizens of Ukraine have the right to purchase firearms, pneumatic weapons and cold weapons, gas pistols and revolvers and cartridges for them, charged with substances of tear and irritant action, domestically produced devices for shooting cartridges, equipped with rubber or metal similar in their properties, to carry out the necessary defense non-lethal projectiles and cartridges for them, main parts of weapons, ammunition for weapons.

It has been proven that the main tasks of police bodies in the field of the licensing system are to prevent violations of the order of manufacture, acquisition, storage, accounting, protection, transportation and use. The police in the field of the permit system supervises compliance by individuals and legal entities with special rules and procedures for the storage and use of weapons, special means of personal protection and active defense, ammunition, explosives and materials, other objects, materials and substances that the permit system of internal affairs bodies is expanded, carries out in accordance with the procedure defined by law the reception, storage and destruction of seized, voluntarily surrendered or found firearms, gas, cold and other weapons, ammunition, cartridges, explosive substances and devices, narcotic drugs or psychotropic substances .

Therefore, the police, in accordance with the procedure determined by the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, seizes weapons, special means, ammunition, explosive substances and materials, other objects, materials and substances, for the storage and use of which special rules or procedures are defined and which are covered by the permit system internal affairs bodies, in case of detection of violations of the rules of handling them and the rules of their use, which threaten public safety, until the elimination of such violations.

Key words: police, permit system, firearms, police measures.